

**LIETUVOS ARCHITEKTŲ SAJUNGOS VILNIAUS SKYRIUS
ARCHITEKTŪROS IR URBANISTIKOS EKSPERTŲ TARYBA**

PROTOKOLAS

2026 m. gegužės 04d. Nr. 26-III-I

**EKSPERTINĖS PASTABOS DĖL ARCHITEKTŪROS KOKYBĖS VERTINIMO GAIRIŲ
PROJEKTO**

Posėdžio data	2026 m. gegužės 4 d., pirmadienis
Posėdžio pirmininkė	Irena Kliobavičiūtė
Posėdžio sekretorius	Darius Linartas
Dalyviai	Saulius Pamerneckis, Tadas Balčiūnas, Gintaras Čaikauskas, Saulius Motieka, Irena Kliobavičiūtė, Gintautas Baranauskas, Saulius Misevičius, Giedrė Filipavičienė, Mindaugas Pakalnis, Edgaras Neniškis, Rolandas Liola, Tomas Grunskis, Asta Kazlaitė, Lina Panavaitė, Algirdas Umbrasas, Aurelijus Grikinis.
Svečiai	Matas Štupšinksas (Vilniaus miesto savivaldybė)
DARBOTVARKĖ	Ekspertinės pastabos dėl Vilniaus miesto savivaldybės rengiamų dokumentų: „Architektūros kokybės vertinimo metodikos taikymo Vilniaus miesto savivaldybės teritorijoje gairės“; „Vilniaus architektūros kokybės gidas“.

PASTABOS IR SIŪLYMAI:

1. Dokumento paskirtis ir taikymo ribos nėra pakankamai aiškios

Pastaba: Gairių projekte nepakankamai aiškiai apibrėžta, kas yra šio dokumento objektas: ar tai architektūros kokybės gairės, ar miesto urbanistinės politikos dokumentas, ar teritorijų planavimo sprendinių taikymo komentaras.

Dalis projekte pateikiamų teiginių nėra architektūros kokybės gairės. Tai yra skirtingų lygmenų teritorijų planavimo klausimai, kurie turėtų būti sprendžiami bendrojo plano keitimo, jo dalių koregavimo, specialiojo ar detaliojo planavimo procedūromis. Tokios nuostatos neturėtų būti kartojamos gairėse, nes tai painioja dokumento paskirtį ir gali sudaryti klaidingą įspūdį, kad gairėmis galima pakeisti teritorijų planavimo dokumentų sprendinius.

Siūlymas: Iš dokumento išimti arba aiškiai atskirti tas nuostatas, kurios yra teritorijų planavimo dokumentų lygmenys klausimai. Gairėse turėtų likti tik tos nuostatos, kurios padeda vertinti architektūros ir urbanistinių sprendinių kokybę konkrečiau projekto rengimo, derinimo ar ekspertinio vertinimo metu.

2. Suardyta ankstesnės gairių versijos logika ir struktūra

Pastaba: Lyginant su ankstesne gairių versija, matyti, kad dabartiniame projekte suardyta aiški taisyklių logika. Ankstesnė versija turėjo suprantamesnę struktūrą, o dabartiniame variante skirtingo pobūdžio nuostatos sumaišytos: bendrieji miesto siekiai, teritorijų planavimo klausimai, architektūros kokybės kriterijai, viešojo intereso aspektai ir projektavimo rekomendacijos pateikiami tame pačiame lygmenyje. Dėl to dokumentas tampa sunkiai taikomas praktikoje. Neaišku, kuri nuostata yra vertinimo kriterijus, kuri – metodinė rekomendacija, kuri – miesto politikos deklaracija, o kuri – teritorijų planavimo uždavinys.

Siūlymas: Peržiūrėti dokumento struktūrą ir aiškiai išskirti:

- miesto viziją ir siekius;
- architektūros kokybės principus;
- urbanistinio konteksto vertinimo principus;
- viešojo intereso kriterijus;
- viešųjų erdvių, gatvių ir skverų kokybės klausimus;
- privačių statytojų projektų vertinimo kriterijus;
- teritorijų planavimo klausimus, kurie turi būti sprendžiami ne gairėmis, o atitinkamais planavimo dokumentais.

3. Trūksta aiškios miesto vizijos ir Vilniaus savitumo apibrėžimo

Pastaba: Dokumente nėra pakankamai aiškiai apibrėžta, kokio Vilniaus siekiama. Trūksta miesto vizijos, kuri atskleistų Vilniaus savitumą: jo, kaip sostinės, statusą, istorinį daugiasluoksniškumą, kultūros paveldą, skirtingų miesto dalių charakterį, kraštovaizdžio ir urbanistinės struktūros ypatumus.

Neaišku, kas gairėse vadinama Vilniaus „genu“, kuo jis pasireiškia ir kaip šios gairės turėtų padėti jį išsaugoti arba plėtoti. Be tokio pagrindo gairės tampa bendrinių teiginių rinkiniu, kurį galima taikyti bet kuriam miestui.

Siūlymas: Parengti aiškią įžanginę dalį, kurioje būtų apibrėžta:

- kokios miesto kokybės siekiama;
- kokie Vilniaus savitumo požymiai saugotini ir plėtotini;
- kaip suprantamas Vilniaus, kaip sostinės, vaidmuo;
- kaip gairėse integruojamas kultūros paveldas;
- kaip skirtingų miesto dalių savitumai tampa projektavimo ir vertinimo pagrindu.

4. Vilniaus kontekstas nėra vienalytis

Pastaba: Gairėse nepakankamai atskleista, kad Vilnius nėra vienalytis miestas. Jo savitumą sudaro labai skirtingos teritorijos: Senamiestis, Naujamiestis, istoriniai priemiesčiai, modernistiniai gyvenamieji rajonai, tokie kaip Lazdynai, gamtinio karkaso teritorijos, naujos plėtros zonos ir kitos miesto dalys.

Vienodos rekomendacijos visam miestui gali niveliuoti šiuos skirtumus. Gido pobūdžio pavyzdžiai, jeigu jie pateikiami be aiškaus kontekstinio paaiškinimo, gali suponuoti vienodus sprendinius visoms

teritorijoms. Tokiu atveju kyla unifikacijos rizika, o santykis su kontekstu gali būti klaidingai suprastas tik kaip mimikrija.

Siūlymas: *Gairėse aiškiai įtvirtinti, kad kontekstas turi būti vertinamas diferencijuotai pagal miesto dalies savitumą. Reikėtų išskirti bent principines miesto teritorijų grupes ir nurodyti, kad architektūriniai sprendiniai turi būti vertinami ne pagal vieną universalų modelį, o pagal konkrečios vietos urbanistinį, kraštovaizdinį, kultūrinį ir architektūrinį charakterį.*

5. Reikia vengti architektūros unifikavimo ir mimikrijos

Pastaba: Dokumente turi būti aiškiau pasakyta, kad santykis su kontekstu nereiškia mechaninio prisiderinimo, stilistinio kartojimo ar mimikrijos. Kiekvienas autorius gali kontekstą interpretuoti skirtingai, o kai kuriais atvejais vertingo konteksto, prie kurio reikėtų tiesiogiai derintis, gali ir nebūti. Tokiose situacijose svarbus tampa naujo konteksto kūrimas.

Architektūra yra kūrybinė veikla ir meno sritis, todėl jos kokybė negali būti vertinama vien pagal formalų atitikimą iš anksto nustatytam vaizdiniui. Būtina palikti erdvės originaliai architektūrai, individualiai autoriaus interpretacijai ir kūrybinei atsakomybei.

Siūlymas: *Papildyti dokumentą nuostata, kad kontekstualumas gali reikštis ne tik prisiderinimu, bet ir kokybišku papildymu, kontrastu, naujos struktūros formavimu ar vietos identiteto sustiprinimu. Gairės neturi tapti priemone standartizuoti architektūros išraišką.*

6. Būtina gerbti architektūros autorių teises ir profesinę atsakomybę

Pastaba: Gairėse turėtų būti aiškiai atskirta savivaldybės, ekspertų, statytojo ir architekto atsakomybė. Savivaldybės tarnautojai nėra architektūrinio kūrinio autoriai, todėl jų vaidmuo neturėtų būti suprantamas kaip teisė nurodinėti kūrinio meninės išraiškos sprendinius pagal subjektyvius kriterijus „gražu“ ar „negražu“.

Savivaldybės vaidmuo turėtų būti siejamas su viešojo intereso, teisės aktų, miesto politikos ir kokybės kriterijų taikymu, bet ne su tiesioginiu autoriaus kūrybos pakeitimu.

Siūlymas: *Gairėse aiškiai įrašyti, kad architektūros kokybės vertinimas turi būti grindžiamas argumentuotais kriterijais, o ne subjektyviu estetiniu vertinimu. Taip pat reikėtų pabrėžti autorystės, profesinės atsakomybės ir kūrybinės laisvės apsaugą.*

7. Reikia atskirti viešąjį interesą nuo privačių projektų interesų

Pastaba: Dokumente turėtų būti aiškiau atskirti klausimai, susiję su viešuoju interesu, viešosiomis erdvėmis, gatvėmis, skverais, miesto struktūra ir bendra gyvenamosios aplinkos kokybe, nuo klausimų, kurie susiję su privataus statytojo projektu konkrečiame sklype.

Viešojo intereso kriterijai turi būti taikomi visiems, tačiau jų taikymo mastas ir pobūdis negali būti vienodas viešosios erdvės projektui ir privataus sklypo užstatymo projektui.

Siūlymas: *Sukurti aiškią kriterijų taikymo sistemą: kurie kriterijai taikomi visais atvejais, kurie – tik viešosioms erdvėms, kurie – didelės urbanistinės įtakos projektams, kurie – kultūros paveldo ar jautraus kraštovaizdžio teritorijoms, o kurie – įprastiems privačių sklypų projektams.*

8. Prieinama aplinka ir universalus dizainas turi būti laikomi miesto kokybės ir tvarumo kriterijumi

Pastaba: Gairėse turėtų būti aiškiau įtvirtinta, kad miesto aplinkos kokybė vertinama ne tik pagal estetinę, urbanistinę ar architektūrinę raišką, bet ir pagal jos tinkamumą skirtingų poreikių žmonėms. Viešosios erdvės, gatvės, skverai, pastatų prieigos, visuomeninės paskirties objektai, kultūros paveldo objektai ir kasdienės paslaugos turi būti planuojami bei projektuojami taip, kad būtų saugūs, aiškūs, patogūs ir oriai naudojami kuo platesnio naudotojų rato.

Pritaikymas visiems naudotojams turėtų būti suprantamas kaip tvarus sprendinys, nes jis mažina socialinę atskirtį, ilgina aplinkos naudojimo laiką, didina viešųjų erdvių gyvybingumą ir padeda išvengti vėlesnių fragmentiškų pertvarkymų. Todėl universalus dizaino principai gairėse turėtų būti siejami su miesto gyvybingumu, socialiniu tvarumu, pastatų ir viešųjų erdvių ilgaamžiškumu bei kokybišku aplinkos naudojimu visais gyvenimo etapais.

Kultūros paveldo teritorijose ir objektuose prieinamumo sprendiniai turi būti taikomi proporcingai, įvertinus vertingąsias savybes, autentiškumą, vientisumą, medžiagiškumą, reljefą, erdvinę struktūrą ir naudojimo pobūdį. Tais atvejais, kai visiškai fizinis pritaikymas nėra galimas dėl paveldosauginių ar techninių priežasčių, turi būti ieškoma alternatyvių prieinamumo sprendinių, užtikrinančių kuo didesnę savarankiškumą, aiškumą ir orų naudojimą.

Siūlymas: Gairėse įrašyti universalus dizaino ir prieinamos aplinkos principą kaip vieną iš miesto kokybės kriterijų. Jis neturėtų būti pateikiamas tik kaip techninių reikalavimų kartojimas, bet kaip architektūros, urbanistikos, viešųjų erdvių, paveldo įveiklinimo ir socialinio tvarumo vertinimo dalis.

9. Kriterijų sistema turi būti aiški ir praktiškai taikoma

Pastaba: Šiuo metu neaišku, kaip gairių kriterijai turi būti taikomi praktikoje. Nėra aišku, ar numatomas „šviesoforo“ principas, ar balų sistema, ar kokybinis ekspertinis vertinimas. Taip pat neaišku, ar kiekvienas projektas turi būti tikrinamas pagal visus kriterijus.

Jeigu visi kriterijai būtų taikomi visiems projektams vienodai, tai sukurtų perteklinę administracinę našta ir sumenkintų pačių kriterijų reikšmę.

Siūlymas: Apsispręsti dėl vertinimo modelio ir nustatyti ne tik kriterijus, bet ir jų taikymo situacijas. Galimos kelios kryptys:

- „šviesoforo“ principas – atitinka / iš dalies atitinka / neatitinka;
- balų sistema;
- kokybinis ekspertinis vertinimas pagal aktualių kriterijų rinkinį;
- mišrus modelis, kai baziniai kriterijai taikomi visiems, o papildomi – tik tam tikroms projektų grupėms.

10. Bendrojo plano sprendiniai neturi būti mechaniškai nuleidžiami iki vieno sklypo

Pastaba: Gairėse turi būti aiškiai suprasta teritorijų planavimo dokumentų hierarchija ir mastelis. Bendrojo plano sprendiniai nėra skirti vieno sklypo parametrų tiesiogiai nustatyti. Jų tikslas ir mastelis yra kitas. Todėl negalima vien bendrojo plano pagrindu spręsti visų konkretaus sklypo urbanistinės kokybės, užstatymo, aukštingumo ar erdvinės struktūros klausimų.

Tokiais atvejais būtina rengti žemesnio lygmens teritorijų planavimo dokumentus, ypač kvartalo ar kitos urbanistiškai pagrįstos teritorijos detaliuosius planus.

Siūlymas: Iš gairių išimti tas nuostatas, kurios imituoja teritorijų planavimo dokumentų sprendinius. Vietoje to reikėtų įrašyti, kad sudėtingais ar miestui reikšmingais atvejais sprendiniai turi būti tikslinami per atitinkamo lygmens teritorijų planavimo procedūras.

11. Architektūros kokybės dalis dokumente yra per silpna

Pastaba: Dokumente susidarė netinkama proporcija tarp urbanistikos ir architektūros kokybės klausimų. Urbanistinių ir teritorijų planavimo aspektų yra daug, o architektūros kokybės samprata, jos kriterijai, autorystės, kompozicijos, medžiagiškumo, proporcijų, pastato santykio su žmogumi, inovacijos ir kūrybinės atsakomybės klausimai išplėtoti gerokai mažiau.

Dėl to dokumentas, kuris turėtų būti architektūros kokybės gairės, tampa labiau urbanistinių ir planavimo nuostatų rinkiniu.

Siūlymas: Sustiprinti architektūros kokybės dalį: aiškiau apibrėžti, kokie pastato, komplekso ar viešosios erdvės architektūriniai požymiai laikomi kokybiškais, kaip jie vertinami ir kokiais atvejais turi būti taikomas ekspertinis vertinimas.

12. Gairės neturi dubliuoti teisės aktų

Pastaba: Dokumente neturėtų būti mechaniškai kartojamos teisės aktų, teritorijų planavimo dokumentų ar kitų reglamentų nuostatos. Toks kartojimas didina dokumento apimtį, bet nesukuria papildomos praktinės vertės. Be to, keičiantis teisės aktams, tokios nuostatos gali greitai pasenti.

Siūlymas: Gairėse palikti tik tuos teiginius, kurie paaiškina, kaip taikomi kokybės principai ir kaip priimami argumentuoti sprendimai. Teisės aktų nuostatos turėtų būti nurodomos tik tiek, kiek būtina dokumento taikymo riboms paaiškinti.

13. Gairės turi būti gyvas, periodiškai peržiūrimas dokumentas

Pastaba: Gairės neturėtų būti laikomos „amžinu“ dokumentu. Jeigu nustatyti tikslai pasiekiami arba paaiškėja, kad jų nepavyksta pasiekti per šias gaires, dokumentas turi būti keičiamas. Miesto raida, projektavimo praktika, klimato, mobilumo, paveldo apsaugos ir gyvenimo kokybės iššūkiai kinta, todėl turi kisti ir kokybės įrankiai.

Siūlymas: Įrašyti dokumento peržiūros mechanizmą: pavyzdžiui, numatyti periodinį gairių taikymo vertinimą, gerųjų ir probleminių atvejų analizę, kriterijų tikslinimą ir viešą aptarimą su profesine bendruomene.

14. Reikia remtis gerosiomis praktikomis, bet vengti vienodų sprendinių primetimo

Pastaba: Gairėse būtų naudinga pateikti gerųjų praktikų pavyzdžių, įskaitant ir Vilniaus objektus, jeigu tokių yra. Tačiau pavyzdžiai turi būti naudojami kaip aiškinamoji, o ne norminanti medžiaga. Jie neturi suponuoti, kad tokie patys sprendiniai tinka visur.

Siūlymas: Geruosius pavyzdžius pateikti su paaiškinimu, kokią problemą jie sprendžia, kokiame kontekste veikia ir kodėl jie laikomi kokybiškais. Taip būtų išvengta formalaus kopijavimo ir skatinamas argumentuotas projektavimas.

15. Dokumentas turi būti aiškus įrankis visoms šalims

Pastaba: Gairės turi būti suprantamos ir praktiškai naudojamos savivaldybės specialistui, statytojui, projektuotojui, ekspertui ir visuomenei. Dabar dokumentas nepakankamai aiškiai parodo, kaip juo

naudotis: kada taikomi kriterijai, kas juos vertina, kokie duomenys reikalingi, kaip pagrindžiamas sprendinio tinkamumas.

Siūlymas: Parengti dokumentą kaip aiškų taikymo instrumentą, kuriame būtų:

- aiški įžanga;
- tikslai;
- sąvokos;
- taikymo sritys;
- kriterijų grupės;
- kriterijų taikymo atvejai;
- vertinimo metodas;
- gerosios praktikos pavyzdžiai;
- peržiūros ir atnaujinimo tvarka.

16. Galimi du tolesni gairių vystymo keliai

Pastaba: Atsižvelgiant į esamus trūkumus, galimi du tolesni keliai.

Pirmasis kelias – šios redakcijos netvirtinti ir gražinti ją iš esmės perdirbti, nes dabartinė struktūra, apimtis ir turinys nepakankamai atitinka aiškaus, taikomo ir profesionaliai pagrįsto kokybės gairių dokumento paskirtį.

Antrasis kelias – tęsti dokumento rengimą su ekspertų pagalba, iš esmės perstruktūruojant tekstą, sutraukiant perteklinius dalykus, išimant teritorijų planavimo dokumentams priskirtinas nuostatas ir aiškiai suformuluojant architektūros kokybės kriterijus.

Siūlymas: Galimi bendradarbiavimo formatai:

- parengti ekspertines pastabas ir pateikti jas savivaldybei;
- po pastabų pateikimo susitikti su rengėjais ir jas aptarti;
- sudaryti profesionalią darbo grupę, įtraukiant akademinės bendruomenės atstovus ir VAUET ekspertus;
- dokumentą rengti ne kaip administracinį tekstą, o kaip profesionalų miesto kokybės susitarimą.

Bendroji apibendrinamoji pastaba

Gairės turėtų būti suprantamos ne kaip papildomas formalus reikalavimų sąrašas, o kaip bendras miesto, savivaldybės, projektuotojų, statytojų, ekspertų ir visuomenės susitarimo instrumentas. Jų tikslas turėtų būti padėti susitarti, kokios kokybės Vilniaus siekiama, kaip saugomas jo savitumas, kaip kuriama šiuolaikinė architektūra ir kokiais kriterijais pagrindžiamas viešasis interesas.

Todėl dokumentą siūloma iš esmės perstruktūruoti, atskiriant miesto politikos, teritorijų planavimo, viešojo intereso ir architektūros kokybės klausimus, o formuluotes tikslinti konkretumo, taikomumo ir profesinės atsakomybės kryptimi.

Pagarbiai

Posėdžio pirmininkė

Posėdžio sekretorius

Irena Kliobavičiūtė

Darius Linartas